

Poesi og prosa i Bibelen om Skapelsen

Om Skaperen og skapelsen av universet

I den apostoliske trosbekjennelsen (Credo) bekjenner som enkeltkristne og Kirke og lovpriser vi Gud med disse ordene: «Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens Skaper.» På latin: «Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem caeli et terrae.»

I Den nikenske trosbekjennelsen sies det slik: «Vi tror på én Gud, den allmektige Far, som har skapt himmel og jord, alt synlig og usynlig.» Her er altså et lite tillegg: «Alt synlig usynlig.» Det finnes også noe som er usynlig for oss i Guds himmel – englene, Guds tjenere. Også det er skapt av Gud. Det er bare Gud som er uskapt og er til før alt det skapte.

Så dette er det første i den kristne bekjennelse: Den Gud vi kaller vår Far, er Han som har skapt universet. Det er Det gamle testamentets tro, jødisk tro, forfatterne av Det nye testamentets tro og den hellige Kirkes tro til alle tider.

Skapelsesberetningene i 1. Mosebok kapittel 1-2 er prosatekster. Jeg sier beretningene i flertall, for det er to ulike beretninger med hver sin oppbygning. Den første er kap. 1 vers 1 til kap. 2, vers 3. I den telles det dager. På den sjette dagen fullender Gud skaperverket med skapelsen av mennesker, på hebraisk «Adam». På hebraisk heter det; **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים**! **בְּרָא אֱתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָא אֹתָם**: Til mann og kvinne, på hebraisk Tsekar og Nikbah. I den andre skapelsesberetningen, fra kap. 2 vers 4, er mennesket i sentrum. Men her kalles kvinnen «Isha», for hun er tatt av «Ish»; **אִשָּׁה כִּי מְאִישׁ**. Det er altså brukt ulike begrep om mann og kvinne i de to tekstene.

Tekstene i skapelsesberetningene er prosatekster, liksom resten av 1. Mosebok. Prosatekstene forteller en historie, poesien fremstiller sannheter gjennom diktning. Skapelsesberetningene i 1. Mosebok 1-2 er prosa, men også med poetiske virkemidler.

Men i tillegg til bibelens prosatekster om skapelsen finnes det flere poetiske tekster. Vi skal nå se på noen av dem.

Visdommen i Ordspråkene 8

«Visdommen» er et begrep brukt i Ordspråkene kap. 8,1-31. Men visdommen er ikke en filosofisk størrelse, det er en person som omtales som «han», ikke «den». Visdommen var hos Gud fra evighet og var med ved skapelsen av universet. Kristen teologi har fra begynnelsen forstått «Visdommen» som Jesus. Guds Sønn som ble inkarnert som Jesus, var hos Gud fra evighet. Han er ikke skapt, men «født av Faderen», som det heter i Den nikenske trosbekjennelsen. Han var med ved skapelsen.

Sammenlign dette med beskrivelsen av Det evige Ordet (Logos) i Johannesevangeliet kap. 1. «Logos» uttrykker i gresk filosofi det samme som «Visdommen» i Ordspråkene – noe som er fra evighet.

«Alt er blitt til ved Ham,» heter det i Johannes 1. Og «Ham», det er Logos. På samme måte er det med Visdommen – han var med i skapelsen av universet.

Vi siterer litt av teksten i Ordspråkene 8:

Innledningen er slik:

Hør, Visdommen roper,

forstanden løfter sin røst.

² Visdommen stiller seg på toppen av høydene,
ved veien, der stiene møtes.

Fra vers 22 lyder det om **Visdommens opphav**

Herren bar meg fram som sitt første verk,
før hans gjerninger i fjerne tider.

Fra eldgammel tid ble jeg formet,
i begynnelsen, før jorden ble til.

Jeg ble født da dypene ikke fantes
og de vannrike kildene ikke var til.

Før fjellene var satt på plass,
før høydene ble jeg født.

Han hadde ennå ikke laget jorden og marken
og landjordens første støvkorn.

Jeg var der da han grunnfestet himmelen
og risset opp himmelranden over dypet,

da han ga kraft til skyene der oppe
og kildene i dypet fikk styrke,

da han satte grense for havet
så vannet stanset der han befalte,
da han risset opp jordens grunnvoller.

Jeg var byggmester hos ham.

Jeg var til glede for ham dag etter dag
og lekte stadig for hans ansikt.

Jeg lekte på hans vide jord
og gledet meg med menneskene.

Så hør nå på meg, barn!
Salige er de som følger mine veier.

Poesi i Salmenes bok om skapelsen

I Salmenes bok er det flere poetiske skapelsestekster.

Salme 104 er den mest omfattende salmen i Salmenes bok om skapelsen. Den er ikke ment som en lære om naturvitenskap, men den er nettopp lovprisning av Gud i poetisk form. Derfor må vi ikke tenke at salmisten og Israel forestilte seg at jorden er bygd på søyler; det er bare et poetisk bilde. Hver strofe i den lange salmen er Israels trosbekjennelse av Skaperen. Den evige Skaperen er Israels Gud.

I noen av strofene kan vi gjenkjenne historiske hendelser fra Bibelen, slik som vannflommen på Noahs tid. Poesien forankres i Israelfolkets og verdens historie. Andre strofer gir gjenklang av skapelsesberetningen i Bibelens første kapitler, boken som på både hebraisk, gresk og latin heter «I begynnelsen» (Bereshit, En Arché og Genesis).

Velsign – eller: lovpris – Herren, min sjel!
Stor er du, Herre, min Gud!
Du har kledd deg i høyhet og herlighet.

Du svøper lyset om deg som en kappe,
du spenner himmelen ut som en teltduk.

Han tømmer sine høye saler i vannet.
Han gjør skyer til sin vogn
og farer fram på vindens vinger.

Han gjør vindene til sine engler
og flammende ild til sine tjenere.

Han grunnla jorden på dens søyler,
aldri i evighet skal den rokkes.

Dypet dekket den som en kappe,
vannet sto over fjellene.
Da du truet, rømte det,
det flyktet for lyden av din torden,

over fjell og ned i daler,
til stedet du hadde fastsatt.

Du satte en grense det ikke går over,
det skal aldri mer dekke jorden.

Du lar kilder velle fram i dalene

så bekker renner mellom fjellene.

De gir drikke til alle dyr på marken,
ville esler får slukke tørsten.

Der finner fuglene under himmelen bolig,
de synger mellom greinene.

Han vanner fjellene fra sin høye sal.
Jorden mettes med frukten av din gjerning.

Du lar gresset spire fram for feet
og vekster til nytte for mennesket.
Du lar brødet komme fra jorden,
¹⁵ vinen gir mennesket glede.
Du lar ansiktet skinne av olje,
brødet gir mennesket styrke.

Herrens trær får slukke tørsten,
sedrene på Libanon, som han har plantet.

Der bygger fuglene rede,
i syressen har storken sitt hus.

De høye fjellene har steinbukken fått,
klippene gir grevlingen ly.

Han skapte månen til å vise tidene,
og solen, som vet når den skal gå ned.

Du sender mørke, og natten kommer.
Da myldrer de fram, alle dyr i skogen.

Unge løver brøler etter bytte,
de krever sin føde fra Gud.

Solen står opp, de vender tilbake
og legger seg i sine huler.

Da går mennesket ut til sin gjerning
og arbeider til kvelden kommer.

Herre, hvor mange dine gjerninger er!
Og alle har du gjort med visdom,
jorden er full av det du bærer fram.

Her er havet, stort og vidt,
med en talløs vrimmel av dyr, både små og store.

Der stevner skipene fram,
der er Leviatan, som du har skapt til å leke med.

Alle venter på deg,
at du skal gi dem mat i rett tid.

Du gir, og de sanker,
du åpner hånden, og de blir mett med det gode.

Du skjuler ansiktet, og de blir grepet av redsel,
du tar livsånden fra dem, de dør
og blir til støv igjen.

Du sender ut din Ånd, og de blir skapt,
du gjør jorden ny.

Måtte Herrens ære vare evig
og Herren glede seg over sine gjerninger!

Han ser på jorden, og den skjelver,
han rører ved fjellene, og de står i røyk.

Jeg vil synge for Herren hele mitt liv,
spille for min Gud så lenge jeg er til.

Velsign Herren, min sjel!
Halleluja!

En annen poetisk tekst om Skaperen og skapelsen er **Salme 90,1-10 – en bønn av gudsmannen Moses**. Her understrekes forskjellen på Guds evige eksistens – «fra evighet til evighet» - og menneskets begrensede eksistens. Denne teksten er ofte med i kristne begravellesliturgier.

Herre, du har vært en bolig for oss
i slekt etter slekt.

Før fjellene ble født,
før jorden og verden ble til,
fra evighet til evighet er du, Gud.

Du lar mennesket bli til støv igjen
og sier: «Menneskebarn, vend tilbake!»

For tusen år er i dine øyne
som dagen i går da den fór forbi,
eller som en nattevakt.

Du skyller dem vekk som en søvn om morgenen.

De er lik gress som svinner bort.

Det blomstrer om morgenen, så svinner det bort.
Om kvelden visner det og tørker inn.

En annen poetisk tekst om skaperverket, **Salme 33,6-9** lyder slik:

Ved Herrens ord ble himmelen skapt,
hele himmelens hær ved pusten fra hans munn.

Han samlet havets vann som i et kar,
la havets dyp i forråd.

Hele verden må frykte Herren,
alle som bor på jorden, må skjelve for ham.

Han talte, og det skjedde,
han befalte, og det sto der.

I **Jobs bok** kapittel 38-39 spør Gud Job: «Hvor var du da jeg grunnla jorden?»

I et annet avsnitt, kapittel 40 vers 20 til kapittel 41, står det om det store havdyret Leviatan.

Skapelsen av mennesket

Salme 8 beskriver hvor verdifullt og vidunderlig det lille mennesket er midt i det enorme og underfulle universet. I Bibelselskapets oversettelse heter det at «Du satte ham (altså mennesket) lite lavere enn Gud». Det hebraiske ordet er Elohim som kan bety både «Gud» og «engler». Siden den greske oversettelsen Septuaginta bruker ordet «angelos», er det like rett – og kanskje riktigere – å oversette slik: «Du satte mennesket lite lavere enn englene».

En salme av David.

Herre, vår herre,
hvor herlig ditt navn er over hele jorden,
du som har bredt ut din prakt over himmelen!

...

Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre,
månen og stjernene som du har satt der,

hva er da et menneske – at du husker på det,
et menneskebarn – at du tar deg av det?

Du satte ham lite lavere enn Gud (eller englene)
og kronet ham med herlighet og ære.

Du gjorde ham til herre over dine henders verk,
alt la du under hans føtter:

småfe og storfe i samlet flokk,
de ville dyrene på marken,

fuglene under himmelen og fisken i havet,
alt som ferdes på havets stier.

Herre, vår herre,
hvor herlig ditt navn er over hele jorden!

Salme 139,13-16 fortelles om hvor underfullt Gud skapte mennesket:

For du har skapt mine nyrer,
du har vevd meg i mors liv.

Jeg takker deg for at jeg er så underfullt laget.
Underfulle er dine verk, det vet jeg godt.

Knoklene mine var ikke skjult for deg
da jeg ble laget på hemmelig vis og vevd dypt i jorden.

Dine øyne så meg da jeg var et foster.
Alle dager er skrevet opp i din bok,
de fikk form før én av dem var kommet.

Er skapelsesberetningen(e) i 1. Mosebok 1-2 en form for hebraisk poesi?

Ikke poesi, men prolog

Gordon J. Wenham, professor i teologi, skriver i det teologiske verket [*The Word Biblical Commentary Vol. 1: Genesis 1-15*](#)

(Vi bruker i det følgende begrepet Genesis for Første Mosebok)

Genesis 1:1 er en introduksjon (overture) til hele den følgende fortellingen om skapelsen.

Utenombibelske skapeshistorier fra det nære Østen er vanligvis poetiske, men Genesis 1 er ikke typisk hebraisk poesi. Noen bibelteologer understreker at Genesis 1 er ren prestelig teologi og insisterer på at det ikke er poesi i det hele tatt. «Det finnes ikke hymnologiske elementer i språket,» sier teologen von Rad (ekspert på Det gamle testamentet og hebraisk språk). På den andre side er ikke Genesis 1 vanlig hebraisk prosa heller; syntaksen er tydelig forskjellig fra fortellende prosa.

Andre teologer mener at det er poetiske elementer i teksten, selv om det meste er prosa. De tenker at det er mulig at de poetiske fragmentene skriver seg fra tidligere skapelsesberetninger.

Noen peker på at prologen i Genesis kap. 1 har blitt sammenlignet med åpningsprologen i Johannesevangeliet gjennom teologihistorien. Intensjonen med prologen i Genesis 1 er å være en innledning til hele boken, slik Johannesprologen er innledning til hele Johannesevangeliet.

Gordon J. Wenham skriver videre i kommentaren til Genesis:

Innledningen i kap. 1,1 og det nye avsnittet i kap. 2,4 starter med de samme ordene: «Han skapte», «Gud», «himmel og jord». Tallet 7 dominerer i åpningskapitlet, både med hensyn til antall ord, men også antall fraser der det samme ordet gjentas. For eksempel er «Gud» nevnt 35 ganger (=7x5), «jord» 21 ganger (7x3), «himmel eller himmelhvelving» 21 ganger (7x3), mens frasene «det ble slik» og «Gud så at det var godt» forekommer 7 ganger.

Konklusjonen blir at Genesis 1 kan ligne en hymne eller et dikt, men er likevel noe annet. Det kan heller beskrives som opphøyet prosa og fungerer som en prolog til hele Genesis. Det er mye som tyder på at Genesis er en polemisk tekst i forhold til skapelsesmytene i Mesopotamia.

For den som vil lese mer om dette, så er disse artiklene klargjørende:

[Creation - Is Genesis 1 a type of Hebrew Poem? - Biblical Hermeneutics](#)

Dean McBride Jr. "Divine Protocol: Genesis 1:1-2:3 as Prologue to the Pentateuch"

Bruce K. Waltke [Genesis: A Commentary](#)
